

Rabi Jonathan Sacks

Ústní tradice judaismu

Za židovskou vírou v ústní tradici (TORA ŠEBEAL PE) leží hluboká pravda, že význam textu neurčuje text samotný, ale jeho výklad, který závisí na vykladači, jeho názorech a kontextu. Bez jasně (autoritativní) tradice výkladu – rozuměj ústní tradici – by nastal chaos. A buďme si jisti, že se v židovské historii objevily sekty uznávající psanou Tóru, ale odmítající její ústní tradici – Saduceové a Karaité – ale v reálném životě jako taková doktrína neudržitelná.

Babylónský Talmud to demonstruje elegantně a s humorem, když vypráví o Nežidovi, který navštívil rabi Hilela s prosbou, zda by ho nechal konvertovat k judaismu s podmínkou, že bude následovat jen psanou, ne ústní tradici. Hilel souhlasil a pozval žáka na první lekci, ve které ho naučil první čtyři písmena hebrejské abecedy: ALEF, BET, GIMEL a DALET. Druhý den, při druhé lekci, ho naučil stejná písmena, ale v opačném pořadí. „Ale rabi, včera to bylo obráceně,“ rozčiloval se žák. „Správně,“ usmál se na něj Hilel, „věříš mi, i pokud se učíš jen písmena. Věř mi i když tě budu učit ústní tradici.“ Bez souhlasu s principy není možné ani studovat, ani se domoci skutečné výměny názorů.

Jedna pasáž v této sidře ukazuje, jak jeden rozdíl v interpretaci jednoho detailu může vést k hlubokým rozdílům v celých kulturách. A možné není náhodou, že dané téma, potraty, jsou dodnes hluboce kontroverzní téma.

Ten text Tóry pojednává o rvačce dvou mužů, při níž je zraněna nezúčastněná osoba, těhotná žena, která v důsledku úderu potratí. Přesně to říká Tóra takto: *„Když muži při rvačce napadnou těhotnou ženu, ona potratí, ale její život není ohrožen (nedojde na ASON), bude násilník potrestán sumou, jež dle soudního rozhodnutí vzejde z žaloby manžela. Jestliže však žena při potratu zemře, dáš život za život.“*

Klíčovému slovu ASON rabíni rozuměli ve smyslu: neštěstí, zlo, poškození, kalamita, katastrofa. Praotec Jákob to slovo použil, když se strachoval o Benjamína (aby se mu nestal cestou nějaký ASON). Význam pasáže Tóry je tedy tento: „Pokud žena potratí, ale nedojde další úhony, muž, který ji udeřil, zaplatí finanční odškodnění (bolestné) za ztrátu plodu, ale nebude trestán na hrdle. Pokud by však žena

zemřela, je z útočnicka vrah a jeho trest bude mnohem těžší.

Jedna věc je ale z této pasáže jistá. Způsobit potrat plodu není totéž co vražda. Před narozením nemá plod právní statut lidské bytosti.

Ve stejné době, kdy rabíni učili tento výklad Tóry, žil v egyptské Alexandrii helenizovaný Žid jménem Filo. Ten výše uvedeným větám rozuměl jinak: *„Když někdo udeří těhotnou ženu a ona potratí, tak pokud byl plod ještě nezformován, zaplatí útočník pokutu, protože zabránil narození člověka. Ale pokud měl plod již vyvinuté orgány, bude násilník usmrčen.“*

Filo totiž překládal slovo ASON jako „dokončený tvar“. A tato Filova interpretace sehrála velkou roli v náboženském vývoji celého kulturního „Západu“. Ne proto, že by měla vliv na židovskou komunitu, ale proto, že zapůsobila na první křesťany.

Pavlovým vítězstvím nad (Ježíšovým bratrem) Jakubem se křesťanství začalo rychle šířit v nežidovském světě. Proto také byly první křesťanské texty sepsány v řečtině, byť byly ještě silně závislé na hebrejské Bibli. Ale kde sehnat řecké překlady a výklady Bible? V Alexandrii! A tak počali křesťané nahlížet na text naší pasáže Tóry Filovým očima, pročež pak Augustin stanovil, že jsou dvě stádia plodu *embryo informatum* a *embryo formatum* – nezformovaný a zformovaný plod. A potrat zformovaného plodu byl prohlášen za vraždu. (Později, v roce 1588 zakázal papež Sixtus V. potrat v každém stádiu vývoje plodu.)

Výsledkem je, že ač Židé i katolíci nahlížejí na vyvolaný potrat jako na něco špatného (na rozdíl od helénské či dnešní sekulární společnosti), nelze přehlédnout významný rozdíl. Judaismus umožňuje potrat v zájmu zdraví a života matky, protože potrat pro něj není vraždou. Pro katolíky ano.

Je fascinující sledovat, do jakých důsledků se rozrostl spor o význam jednoho slova Tóry. Bez ústní tradice bychom nevěděli, co slovo ASON znamená.

Mezi textem a jeho významem stojí výklad. A bez z generace na generaci předávaného učení bychom byli ve stejné pozici jako ten nešťastný Hilelův žák. Nejenže bychom nic nevěděli, ale ani bychom nebyli schopní učinit první krok.

kráceno